

โรงเรียนขนาดเล็ก : ปัญหาและความท้าทายในโลกยุคใหม่
SMALL SCHOOLS : PROBLEMS AND CHALLENGES IN THE MODERN WORLD

วิชุตตา ภควัฒน์¹ สุมิตร สุวรรณ² และพัชรภา ทันติชูเวช³

Wichuta Pakkawattana¹ Sumit Suwan² and Patcharapa Tantichuwet³

คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Faculty of Education and Development Sciences

Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus

E-mail: Wichuta.pa@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายของโรงเรียนขนาดเล็กในบริบทของสังคมยุคใหม่ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ชนบทและห่างไกล วิธีที่ใช้ในการศึกษาเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย และนโยบายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความวิชาการและรายงานการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนขนาดเล็กทั้งในและต่างประเทศ มีข้อสรุปสำคัญที่เกิดจากการศึกษาว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องเผชิญกับปัญหาสำคัญหลายด้าน ทั้งการขาดแคลนครูและทรัพยากรทางการศึกษา ความเสี่ยงจากนโยบายการควบรวมโรงเรียนที่อาจส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาและโครงสร้างชุมชนในระยะยาว การปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยบทความได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาที่เป็นไปได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรทางการศึกษาให้เพียงพอและเหมาะสม 2) การเสริมสร้างคุณภาพครูและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก 3) การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และ 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาครัฐ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการจัดการศึกษาสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในระยะยาว รวมถึงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสที่เป็นธรรมให้แก่เด็กนักเรียนในทุกพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: โรงเรียนขนาดเล็ก , ปัญหา , ความท้าทาย

Abstract

This academic article aims to analyze the challenges and issues faced by small schools in the context of modern society and to propose appropriate development strategies to enhance the quality of education and reduce disparities in rural and remote areas. The research methodology involves the collection and analysis of data from documents, research studies, relevant policies, as well as academic articles and reports on small schools both domestically and internationally. The key conclusion drawn from the study is that small schools face several significant challenges, including the lack of teachers and educational resources, the risks associated with school consolidation policies that may impact educational opportunities and community structures in the long term, the adaptation to technological changes, and budgetary constraints. The article presents four potential development strategies: 1) the development of infrastructure and educational resources to ensure adequacy and appropriateness, 2) the enhancement of teacher quality and the alignment of teaching methods with the context of small schools, 3) the integration of technology in teaching and learning processes to increase educational opportunities, and 4) the establishment of collaborative networks among schools, communities, and the government to promote sustainable development. These strategies are beneficial for policy-making and educational management for small schools in the long term. They also serve as a guideline for improving educational quality, reducing disparities, and providing equal opportunities for students in all areas.

Keywords: Small schools , Problems , Challenges

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน ถือเป็นสถานเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ในปีการศึกษา 2567 มีโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยมากถึง 15,327 แห่ง จากโรงเรียนทั้งหมด 29,152 แห่งทั่วประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 52.58 ของโรงเรียนทั้งหมด โดยเป็น โรงเรียนขนาดเล็กระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15,154 แห่ง Office of the Basic Education Commission (2024) กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศทั้งในเมืองและชนบทห่างไกล โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กในชุมชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาและขาดแคลนทุนทรัพย์ แต่โรงเรียนเหล่านี้ต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่มีอัตราการเกิดลดลง ทำให้มีจำนวนนักเรียนที่ลดลงตามไปด้วย อีกทั้งโรงเรียนยังมีปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและครูที่ไม่เพียงพอ UNESCO (2021) ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนและการบริหารจัดการโรงเรียน ซึ่งสามารถจำแนกปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านการเรียนการสอน ปัญหาด้านการบริหารจัดการ และปัญหาด้านการสนับสนุน จากชุมชน Ministry of Education (2019) ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยียิ่งทำให้โรงเรียนขนาดเล็กต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้สอดคล้องกับแนวโน้มของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 Ministry of Education (2022) ซึ่งโรงเรียนกำลังเผชิญกับความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ การปรับตัวสู่ยุค

ดิจิทัล ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นโยบายการควบรวมโรงเรียน และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นเพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเหมาะสม รวมถึงการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาครู การสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ตลอดจนความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของระบบการศึกษาในพื้นที่ชนบทห่างไกลและเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ของเด็กในชุมชนต่อไป

เนื้อหา

ปัญหาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดเล็กมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาของเด็กในพื้นที่ชนบทและห่างไกล แต่ในขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการโรงเรียน โดยปัญหาหลักที่พบ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านบุคลากร โรงเรียนขนาดเล็กมักขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญตามสาขาวิชาที่ต้องการ ในขณะที่ครูมีจำนวนน้อยตามจำนวนของนักเรียน อีกทั้งครูต้องรับภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนค่อนข้างมาก เช่น งานธุรการ งานพัสดุ ทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่สอนได้อย่างเต็มที่ 2) ปัญหาด้านการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรและแผนการสอนไม่สามารถทำได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ขาดสื่อการสอนและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพ นักเรียนไม่ได้รับโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย 3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการ เนื่องจากเป็นผู้บริหารใหม่ ทำให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ 4) ปัญหาด้านการสนับสนุนจากชุมชน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาวะยากจน ทำให้ขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุน การเดินทางของนักเรียนในพื้นที่ห่างไกล และชุมชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนได้เต็มที่ อีกทั้งมีการอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้ปกครอง หากไม่มีกลยุทธ์และมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โรงเรียนขนาดเล็กอาจไม่สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กในพื้นที่ห่างไกลในระยะยาว Ministry of Education (2019)

นอกจากนี้ Sumit (2015) ยังได้กล่าวถึงปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กมีความหลากหลายและซับซ้อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาและการพัฒนาของนักเรียนในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ปัญหาแรกที่พบ คือ จำนวนครูที่มีน้อย ไม่สามารถครอบคลุมทุกชั้นปีได้ และยังคงไม่ตรงสาขาวิชาเอก บางคนไม่ไฉนในพื้นที่ ทำให้ขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ครูยังต้องเผชิญกับภาระที่มากต้องดูแลทั้งที่บ้านของตนเองและนักเรียน สำหรับครูอัตราจ้างนั้น รับค่าจ้างเพียงเดือนละ 5,000 บาท ในระยะเวลา 10 เดือน ซึ่งต่ำมากเมื่อเทียบกับภาระงานที่ต้องทำเหมือนกับครูในโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ ในส่วนของนักเรียนส่วนมากมีฐานะทางการเงินที่ค่อนข้างยากจน ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และมีปัญหาทางบ้าน เช่น ครอบครัวแตกแยก ทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการศึกษา บางคนติดโทรศัพท์มือถือและขาดเรียนบ่อยเนื่องจากต้องช่วยผู้ปกครองทำมาหากิน ผู้ปกครองก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการศึกษา แต่หลายคนขาดการเอาใจใส่ดูแลเด็ก มักปล่อยปละละเลย และไม่มีเวลาไปพบครู ที่สำคัญ คือ มักมีอคติ ไม่เชื่อมั่นในความสามารถของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก จึงเลือกส่งบุตรไปเรียนในโรงเรียนขนาดกลาง ขนาดใหญ่ หรือโรงเรียนเอกชน ชุมชนเองก็ไม่ให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา มองว่า การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐบาลผ่านกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนจึงพบความยากลำบากในการหาคณะกรรมการสถานศึกษาที่จะเข้ามาช่วยและมักไม่มีคนเข้าร่วมประชุม นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียนมีการโยกย้ายบ่อย ทำให้บางโรงเรียนไม่มีผู้บริหาร ส่งผลให้ครูประจำการต้องทำหน้าที่รักษาการ ซึ่งเพิ่มภาระงานให้กับครูมากขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนขนาดเล็กยังขาดงบประมาณที่เพียงพอ

สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็น ข้อจำกัดนี้ส่งผลให้ไม่สามารถบริหารจัดการโรงเรียนอย่างมีคุณภาพได้ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานรัฐ เพื่อสร้างโอกาสที่ดีให้กับนักเรียนในอนาคตและยกระดับคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ในขณะที่ Kanphorn et al. (2022) กล่าวว่า ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ หากมีนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยหากนโยบายที่มีไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้เกิดความแตกต่างในคุณภาพการศึกษาและปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิการศึกษาของเด็กทุกคน โดยไม่สร้างภาระให้กับผู้ปกครอง หากรัฐสามารถทำให้ผู้ปกครองเห็นประโยชน์จากการดำเนินการเพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาของนักเรียน จะทำให้การดำเนินงานนี้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด ซึ่งต้องยึดตามหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่มุ่งหวังพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ การจัดการศึกษาต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพประชากร เพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในสังคม โดยมีการบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ ร่วมกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี การศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ นอกจากนี้ โรงเรียนต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทและความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การตัดสินใจใด ๆ ควรมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนและประเทศชาติเป็นสำคัญ นโยบายที่มีความชัดเจนและทุกฝ่ายยอมรับ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะช่วยให้การศึกษาก้าวหน้าไปอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

จากข้อมูลดังกล่าวมา ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กถือเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับหลายปัจจัย ทั้งปัญหาด้านบุคลากร การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากชุมชน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาของเด็กในพื้นที่ชนบทและห่างไกล เมื่อพิจารณาปัญหาที่โรงเรียนขนาดเล็กต้องเผชิญ จะพบว่าความท้าทายเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทและความสามารถของโรงเรียนขนาดเล็กในการปรับตัวให้ทันกับโลกยุคใหม่ เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำรงอยู่และทำหน้าที่ให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่เยาวชนต่อไป

ความท้าทายของโรงเรียนขนาดเล็กในโลกยุคใหม่

โรงเรียนขนาดเล็กต้องเผชิญกับความท้าทายที่เพิ่มมากขึ้นในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สังคม และเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงความท้าทายหลักที่โรงเรียนขนาดเล็กต้องเผชิญ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นโยบายการควบรวมโรงเรียน และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชน ดังนี้

1. การปรับตัวสู่ยุคดิจิทัลและการศึกษาออนไลน์

กระทรวงศึกษาธิการ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนี้ 1) ในระดับผู้เรียน เช่น ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้เร็วขึ้น ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ช่วยให้บทเรียนและสื่อการสอนมีความหลากหลาย น่าสนใจสามารถเรียนรู้ในทุกสถานที่ ทุกเวลา และทุกอุปกรณ์ (Anywhere, Anytime, Any Device) สร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กหรือโรงเรียนในเมืองและชนบท 2) ในระดับครู/อาจารย์ผู้สอน เช่น สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย และมีสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ทำให้กระบวนการสอนสะดวกยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้สอนมีเวลาในการเตรียมการสอนได้อย่างเต็มที่ โดยครูสามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยและน่าสนใจได้อย่างรวดเร็ว ทั้งในรูปแบบวิดีโอ อินโฟกราฟิก เกมการศึกษา หรือบทเรียนออนไลน์จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบทั้งแบบกลุ่มเดี่ยว กลุ่มย่อย และปฏิสัมพันธ์ผ่านระบบ

ออนไลน์แบบเรียลไทม์ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ระยะเวลาเดียวกัน เครื่องมือดิจิทัลและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ยังช่วยลดภาระด้านเอกสารและการจัดการข้อมูลต่าง ๆ ของผู้สอน ทำให้สามารถใช้เวลาในการวางแผนการสอน ออกแบบกิจกรรม และเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ได้อย่างยืดหยุ่น 3) ในระดับสถานศึกษา เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารหลักสูตร การประกันคุณภาพการศึกษา การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษา รวมไปถึงระบบการบริหารงานเอกสารต่างๆ ภายในสถานศึกษา ดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและลดขั้นตอนการปฏิบัติงานได้ และ 4) ในระดับส่วนกลางกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ผู้บริหารและบุคลากรภายในกระทรวงศึกษาธิการ สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลขนาดใหญ่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน ทำให้สามารถวางแผนและการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และสามารถติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือโครงการต่างๆ ได้ Ministry of Education (2021) อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก ยังมีปัญหา 3 ด้าน คือ 1) ด้านงบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ 2) ด้านสื่อเทคโนโลยี และ 3) ด้านบุคลากร ปัญหาเหล่านี้ทำให้สถานศึกษาไม่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ หรือโรงเรียนในเมืองและโรงเรียนชนบท โดยมีการนำเสนอแนวทางการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐานที่เท่าเทียมกัน โดยให้มีการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ สื่อเทคโนโลยี อย่างเหมาะสมและเพียงพอตามบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก และต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด Supanee (2023) แม้ว่าจะมีอุปสรรคหลายด้าน แต่การปรับตัวสู่ยุคดิจิทัลของโรงเรียนขนาดเล็กยังคงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทักษะครู และการออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม

2. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชนบทหรือห่างไกลยังเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรและโอกาสในการเรียนรู้ นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กอาจไม่ได้รับสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเทียบเท่ากับโรงเรียนในเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน OECD (2020) อีกทั้ง การที่บุคคลมีความสามารถในการเข้าถึงการศึกษาแตกต่างกัน เนื่องมาจากโครงสร้างทางสังคมอันส่งผลให้เกิดปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกัน โดยผู้ได้รับการสนับสนุนให้เข้าถึงการศึกษาที่ดีกว่าย่อมมีโอกาสในการเลือกระดับคุณภาพของการศึกษาที่มากกว่าผู้ที่ไม่มีปัจจัยและทรัพยากรที่น้อย โดยเกิดจากภูมิฐานะ สภาพแวดล้อมของผู้เรียน ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของครอบครัว ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาส่งผลต่อสังคมหลายประการ ทั้งการขาดแคลนแรงงานฝีมือคุณภาพ การขาดโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและประเทศชาติ เกิดปัญหาสังคมและอาชญากรรม ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์และเสรีภาพทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้น ทำให้สถาบันทางการศึกษาทั้งภายในและนอกประเทศมีการแข่งขันกันพัฒนาคุณภาพหลักสูตร เพื่อดึงดูดนักศึกษามากขึ้น อีกทั้งสถาบันทางการศึกษาจากต่างประเทศยังมีการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน และนักศึกษาได้เข้าไปเรียนในสถาบันที่ต่างประเทศ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ในขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาของไทยก็เริ่มมีการตื่นตัวที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้มีความทันสมัย Cheewid, (n.d.) อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทยอาจมาจากหลายปัจจัยทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ความยากจนทำให้เด็ก ๆ หลายคนไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับเด็กคนอื่น ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือในกลุ่มชาติ

พันธุ์ที่ยังไม่มีสัญชาติไทยการเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้รับงบประมาณจำกัด รวมทั้งการขาดแคลนครูและอุปกรณ์การศึกษาที่เพียงพอก็ทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ถูกจำกัดไปตามทรัพยากรที่มีอยู่นอกจากนี้ ยังมีการขาดความเท่าเทียมในการรับการสนับสนุนจากรัฐ เช่น การช่วยเหลือเด็กยากจนให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้เต็มที่ การให้สัญชาติแก่คนที่ยังไม่มี เพื่อให้พวกเขามีโอกาสในการเรียนและทำงานในอนาคตในด้านการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงระบบการศึกษาของไทยให้สามารถรองรับและสนับสนุนทุกคนได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรมหรือการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายและเศรษฐกิจที่ทำให้บางกลุ่มยังไม่สามารถเข้าถึงโอกาสที่ควรจะมีได้ Thon (2025) จะเห็นได้ว่า ความเหลื่อมล้ำนี้เกิดขึ้นจากหลายปัจจัย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรการศึกษา ซึ่งสร้างความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก นับเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็ก เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จำเป็นต้องมีการจัดสรรทรัพยากร รวมถึงการสนับสนุนการศึกษาในพื้นที่ชนบท โดยไม่ให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ การพัฒนาและปรับปรุงระบบการศึกษาจึงต้องมุ่งเน้นให้ทุกคนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบัน

3. นโยบายการควบรวมโรงเรียนและผลกระทบต่อชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 120 คน โดยมีการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2562 เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียน การควบรวมจะดำเนินการในพื้นที่ที่มีระยะห่างจากโรงเรียนอื่นไม่เกิน 6 กิโลเมตร และต้องได้รับการเห็นชอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของนักเรียนและชุมชน การควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กมุ่งหวังให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ เช่น การจัดสรรอัตราค่าจ้างครูให้ครบทุกวิชา มีสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอน การแก้ไขปัญหางบประมาณในการจ้างครูอัตราจ้างและนักการภารโรง กระทรวงศึกษาธิการได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการจ้างครูและบุคลากรเหล่านี้เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กมีบุคลากรเพียงพอในการดำเนินการจัดการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการจ้างงานในพื้นที่ การดำเนินการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการในโรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศ (บัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2565) อย่างไรก็ตาม เพื่อลดต้นทุนด้านการศึกษาของภาครัฐ หลายประเทศเลือกใช้แนวทางการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กเข้ากับโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งอาจช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็สร้างความท้าทายในด้านความเสมอภาคและการเข้าถึงการศึกษา (Lubienski & Lubienski, 2014) การควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กส่งผลให้เด็กบางคนต้องใช้เวลาการเดินทางมากกว่า 1 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งอาจมีผลต่อสุขภาพและความพร้อมในการเรียน Office of the Basic Education Commission (2024) การควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กก็เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายงบประมาณด้านบุคลากรและการบริหารจัดการลง โดยให้เหตุผลหลัก 3 ข้อ คือ 1) โรงเรียนขนาดเล็กจะไ้ด้งบน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่เพราะคิ่ดงบประมาณเป็นรายหัว 2) โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียน ครูไม่ครบทุกสาขาวิชา 3) โรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในชนบท ประชากรยากจน รวมถึงไม่สามารถช่วยสนับสนุนให้กับโรงเรียนได้ ส่งผลให้ผู้ปกครองหลายคนในชุมชน ต้องย้ายลูกหลานไปเรียนยังโรงเรียนในตัวอำเภอที่ไกลจากบ้านมากขึ้น เพียงเพราะเห็นว่าโรงเรียนจะไม่สามารถดูแลบุตรหลานของตนได้ ในขณะเดียวกันผู้ปกครองก็ต้องรับมือกับภาระอันใหญ่หลวงที่เพิ่มมากขึ้น

เพราะไม่เพียงการเพิ่มค่าเดินทางและค่าอาหารกลางวันที่ยังไม่นับรวมค่าใช้จ่ายอื่น อีกในสถานการณ์ที่ค่าครองชีพสูงและค่าแรงที่ได้รับนั้นน้อยนิดในชนบทนั้นก็เป็นการหนักอึ้งที่เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งอย่าง Nithikorn (2023) ในขณะที่การควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กที่มีระยะห่างกันไม่มากจะไม่ส่งผลต่อการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียน แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา ปัญหานี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนในทางการเมือง เพราะไม่ใช่แค่เรื่องประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณของรัฐเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน Phongthat (2020) แม้ว่านโยบายการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา และเป็นหนึ่งในมาตรการที่ภาครัฐพยายามผลักดันในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยมุ่งหวังที่จะลดความซ้ำซ้อนในการบริหารจัดการและให้ทรัพยากรการศึกษา มีการกระจายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ก็กลับมีผลกระทบที่หลากหลายและบางครั้งทำให้เกิดความท้าทายอย่างมากต่อชุมชนและเด็กนักเรียนในพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาของเด็กในพื้นที่ห่างไกล ในการดำเนินนโยบายการควบรวมโรงเรียน ควรมีการพิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนและเด็กๆ โดยการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการควบรวม เพื่อให้เด็กในพื้นที่ชนบทได้รับโอกาสการศึกษาที่มีคุณภาพและยั่งยืน

4. การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบทบาทของโรงเรียนในชุมชน

โรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนมักมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาทางวัฒนธรรมและการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับประเพณีท้องถิ่น เช่น การเรียนการสอนภาษาถิ่น การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการการศึกษาสองภาษาที่ดำเนินการโดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาชนเผ่า โดยเฉพาะในพื้นที่เชิงรายได้และแม่ฮ่องสอน Office of the Basic Education Commission (2024) การปิดโรงเรียนในพื้นที่เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ชนเผ่าของประเทศไทย National Statistical Office (2021) อีกทั้งความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในชุมชนยังส่งผลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และโรงเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนสามารถช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาพฤติกรรม และความสำเร็จในชีวิตของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนควรเริ่มจากการสนับสนุนจากผู้นำทางการบริหารโรงเรียน ครู และสมาชิกชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น มูลนิธิและภาครัฐ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้ชัดเจน และมีการติดตามผลเพื่อปรับแผนตามสถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจในค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชนจะช่วยให้การร่วมมือมีประสิทธิภาพมากขึ้น การประสานทรัพยากรในชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือโครงการอาหารกลางวันฟรี ช่วยลดอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักเรียน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้แข็งแกร่ง เมื่อความร่วมมือเกิดขึ้นจากความต้องการร่วมของทุกฝ่าย ไม่ใช่การบังคับหรือทำตามคำสั่ง ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนด้วยการเข้าใจและร่วมมือกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและชุมชนอย่างแท้จริง Kanokwan (2021) นอกจากนี้ การมีโรงเรียนขนาดเล็ก ในชนบทเป็นโอกาสที่ดีสำหรับครู ครูใหญ่ นักเรียน และชุมชน นั่นคือโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทเหมาะสำหรับหลักสูตรของสถานศึกษาที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กๆ กับธรรมชาติ และส่งเสริมประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น Beach D, et al (2019) และ Qing Zhou (2025) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท โดยเน้นการออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมและการดำเนินการทางวิชาชีพจากมุมมองของการศึกษาธรรมชาติในโรงเรียนชิมิน เมืองจูจี้ ประเทศจีน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินการ

เหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาท้าทายในระบบการศึกษาของโรงเรียนในชนบท แต่ยังสร้างโมเดลการศึกษาที่ยั่งยืนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนขนาดเล็กอื่น ๆ ได้อีกด้วย ที่สำคัญไปกว่านั้น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีบทบาทสำคัญในการรักษาและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน โรงเรียนไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ในการเรียนรู้ แต่ยังเป็นสถานที่ ที่ช่วยสร้างความเชื่อมโยงและความเข้าใจระหว่างเด็กกับชุมชนของตน ผ่านการเรียนรู้และกิจกรรมที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการที่บูรณาการหลักสูตรและกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นักเรียนจะได้เรียนรู้การเคารพและรักษามรดกทางวัฒนธรรมจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

จากปัญหาและความท้าทายที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กต้องเผชิญในโลกยุคใหม่ จำเป็นต้องมีแนวทางแก้ไขที่เป็นระบบและยั่งยืนเพื่อให้โรงเรียนเหล่านี้สามารถให้การศึกษามีคุณภาพและรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในส่วนนี้จะนำเสนอแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน 2) การพัฒนาคุณภาพครูและหลักสูตร 3) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน และ 4) การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาครัฐ ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน

การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็กเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษารัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนที่มีอุปกรณ์ครบถ้วน ห้องปฏิบัติการ และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง World Bank (2020) นอกจากนี้ควรมีการระดมความคิดเห็นจากกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชน และผู้ปกครองในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ การส่งเสริมและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพและพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบันจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในด้านการบริหารทรัพยากรด้านอาคารสถานที่ การทำความสะอาดห้องเรียนและพื้นที่ที่มีการสัมผัสบ่อยหลังการเรียนการสอนทุกวันเป็นเรื่องสำคัญเพื่อสุขอนามัยที่ดี ควรมีการตั้งจุดคัดกรองตามอาคารและสถานที่ของโรงเรียน รวมถึงการจัดสถานที่ให้เหมาะสมสำหรับการลงทะเบียนก่อนเข้าและออกสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการทางราชการและสร้างความปลอดภัยให้กับนักเรียนและบุคลากร Rattaphong (2021) ดังนั้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรในโรงเรียนขนาดเล็กจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ของนักเรียน ทั้งด้านการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมและตรงตามความต้องการของโรงเรียน การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักเรียน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพครู การใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนได้

2. การพัฒนาคุณภาพครูและหลักสูตร

การพัฒนาคุณภาพครูและหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้รับการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ครูในโรงเรียนขนาดเล็กมักต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชา ทำให้จำเป็นต้องมีทักษะและความรู้ที่หลากหลาย

อาจมีการพัฒนาครู ดังนี้ 1) พัฒนาครูเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียนโดยเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาของผู้เรียน 2) พัฒนาครูเพื่อเสริมสร้างความสามารถของครูในกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติโดยเน้นการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน 3) พัฒนาครูเพื่อเสริมสร้างความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยเน้นการจัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน และเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน Kamonporn (2019) นอกจากนี้ ยังสามารถพัฒนาครูและหลักสูตร เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นได้ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การพัฒนาทักษะการสอนที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง การสร้างเครือข่ายการสนับสนุนครู การปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน การพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 การใช้เทคโนโลยีและสื่อการสอนที่เหมาะสม และที่สำคัญการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตร จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ และยังสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของนักเรียนและสนับสนุนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในระยะยาวได้

3. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน

การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเป็นแนวทางที่ช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ การบูรณาการเทคโนโลยีต้องดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาครูและการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน โดยมีแนวทาง ดังนี้ การพัฒนาระบบบริหารจัดการสถานศึกษาดิจิทัล โดยการวางแผนพัฒนาครูด้านดิจิทัลเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาเพื่อให้ครูที่เข้าใจนโยบายดิจิทัลภาครัฐและปฏิบัติตามกฎหมายดิจิทัลได้อย่างถูกต้อง มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมและระบบสารสนเทศดิจิทัลโดยการสร้างเครือข่ายพลังบ้าน วัด โรงเรียนในการสนับสนุนการจัดซื้ออุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ อุปกรณ์ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพดิจิทัล การนิเทศกำกับติดตามและการมีส่วนร่วมของครูในการสร้างคลังสารสนเทศดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนยุค ดิจิทัลผ่านการใช้งานระบบออนไลน์ ครูสามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่เร็วและเสถียร สามารถใช้โปรแกรมต่าง ๆ ผ่านระบบเครือข่าย แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาวิชาชีพได้ดี Sukit (2022) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนเป็นการพัฒนาที่สำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีกลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน และพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคตได้อย่างมาก แต่ก็จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านการฝึกอบรมครู ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ และการสนับสนุนจากหน่วยงาน ผู้ปกครองและชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์สูงสุด

4. การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาครัฐ

การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นความท้าทายอีกประการหนึ่งในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องอาศัยการประสานงานที่ต่อเนื่อง ความเข้าใจร่วมกัน และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน โดยการดำเนินงานสามารถผ่านทั้งในรูปแบบโครงการและการจัดกิจกรรมกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน ซึ่งโครงการเหล่านี้สามารถแบ่งออกเป็นสามด้านหลัก ได้แก่ ด้านวิชาการ เช่น การจัดแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาทักษะด้านต่างๆให้พร้อมต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ การปลูกผักสวนครัว ด้านกายภาพ เช่น การปรับปรุงสนามเด็กเล่นและอาคารสถานที่ นอกจากนี้ การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคี ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัย โรงเรียน

หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ปกครอง ชุมชน และวัด โดยมีแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือสามารถทำได้ผ่านการประชุมปรึกษาหารือ การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับรู้ถึงความสำคัญของโรงเรียน โดยมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เครือข่ายความร่วมมือมีความเข้มแข็งและยั่งยืน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และสร้างโอกาสที่ดีขึ้นให้แก่เด็กนักเรียน Sumit (2017) นอกจากนี้ Lyudmila, et al (2025) ได้ศึกษาแนวโน้มสังคมรัสเซียในปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาพื้นที่ชนบทและความแข็งแกร่งของประเทศไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดการมีส่วนร่วมจากชาวชนบทและสถาบันการศึกษา โดยโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีสุขภาพจิตดี รักษาความมั่นคงและลดความตึงเครียดทางสังคม อีกทั้งยังช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการเข้าถึงวัฒนธรรมและการศึกษาเป็นไปอย่างทั่วถึง เป้าหมายหลักของการสร้างพื้นที่การศึกษาที่บูรณาการรอบโรงเรียนคือการพัฒนาบุคลิกภาพที่สร้างสรรค์และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมทุกฝ่ายและพันธมิตรทางสังคมในสภาพแวดล้อมชนบทอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาครัฐ เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาและการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับนักเรียน และช่วยให้การพัฒนาโรงเรียนและการศึกษามีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างยั่งยืน

จากแนวทางข้างต้น สามารถสรุปข้อเสนอแนะที่สำคัญเพื่อพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้สามารถรับมือกับความท้าทายในโลกยุคใหม่ได้ดังนี้

1. เพิ่มงบประมาณและการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและจัดหาอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็น
2. ส่งเสริมการพัฒนาครู โดยเน้นการอบรมเกี่ยวกับการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน
3. บูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการศึกษา ผ่านการจัดหาอุปกรณ์ดิจิทัล และการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย
4. พัฒนาเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้แนวทางโรงเรียนเครือข่ายเพื่อแบ่งปันทรัพยากรและบุคลากร
5. สร้างความร่วมมือกับชุมชนและภาคเอกชน เพื่อให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรและสามารถออกแบบหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนได้

บทสรุป

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้กับเด็กในพื้นที่ชนบทและห่างไกล อย่างไรก็ตาม ในโลกยุคใหม่ โรงเรียนเหล่านี้ต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนทรัพยากรและบุคลากรทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัล รวมถึงนโยบายการควบรวมโรงเรียนที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางการแก้ไขที่เสนอในบทความนี้เน้นไปที่ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และทรัพยากรของโรงเรียนขนาดเล็ก (2) การพัฒนาคุณภาพครูและหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน (3) การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ และ (4) การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และภาครัฐ ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถปรับตัวและให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่เด็กนักเรียน ได้การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และองค์กรทางการศึกษา การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในขณะที่การพัฒนาศักยภาพของครูและการปรับปรุงหลักสูตรจะช่วยให้การเรียนการสอนมีคุณภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จะช่วยรักษา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และทำให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น หากมีการดำเนินนโยบายและมาตรการสนับสนุนที่เหมาะสม โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจะสามารถเป็น กลไกสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ และมีบทบาทในการสร้างความเท่าเทียมและคุณภาพทางการ ศึกษาในระยะยาวต่อไป

References

- Akkaramahanasanawong, S. (2022). *Management guidelines for developing digital competency among teachers in small primary schools. Journal of Modern Learning Development*, 7(2), 1–18.
- Balank Rohitsathian. (2022). *Policy directions for small school mergers in Thailand. Ministry of Education Bulletin*.
- Beach, D., Johansson, M., Öhrn, E., & others. (2019). *Rurality and education relations: Metrocentricity and local values in rural communities and rural schools. European Educational Research Journal*. <https://doi.org/10.1177/1474904118780420>
- Cheewid. (2025, March 17). *Educational inequality: Problems and solutions*. <https://blog.cheewid.com/social empowerment/educational-inequality-issues/>
- lampaya, K., & others. (2022). *Small schools: Decisions that must be made. Sirindhorn Parithat Journal*, 23(1), 315–329.
- Kahawong, S. (2023). *Inequality in the application of technology in small school management. Journal of Education, Buriram Rajabhat University*, 3(2), 29–38.
- Kamonporn, P. (2019). *Teacher competency development in small schools for 21st century learning. Journal of Educational Management and Innovation*, 2(1), 45–58.
- Kanokwan, T. (2021). *Community-based approaches to education in small rural schools. Journal of Local Education Development*, 3(1), 14–25.
- Kanphorn, P., Pichit, C., & Rattanaporn, K. (2022). *Problems and policy recommendations for small schools in Thailand. Journal of Education Reform*, 4(3), 22–31.
- Lubienski, C., & Lubienski, S. T. (2014). *The public school advantage: Why public schools outperform private schools*. University of Chicago Press.
- Lyudmila, V., & others. (2025). *Features of the organization of the educational process in a*

- rural small school. *Journal of Contemporary Educational Research*.
<https://doi.org/10.26689/jcer.v9i2.6019>
- Mantor, R., & Kamonworadet, Y. (2021). *Guidelines for managing educational resources in small schools during the new normal era under Uttaradit Primary Educational Service Area Office 1*. *Journal of Roi Kaensarn Academy*, 6(10), 224–238.
- Ministry of Education. (2019). *Management plan for small schools 2019–2022*.
https://drive.google.com/file/d/1YWMkEoFcgW10aja9fai_6ovMPy7S-Auz/view
- Ministry of Education. (2021). *Digital action plan for education, Ministry of Education, B.E. 2563–2565 (2020–2022)*. <https://shorturl.asia/Bknb0>
- Ministry of Education. (2022). *Education reform plan for small schools in Thailand 2022–2026*. Ministry of Education.
- National Statistical Office. (2021). *Demographic report and birth trends of Thailand*.
- Nithikorn, S. (2023). *Consequences of small school consolidation policy on rural communities*. *Journal of Rural Education Studies*, 2(4), 58–67.
- Office of the Basic Education Commission. (2024). *Educational statistics*.
<http://www.bopp.go.th>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Education at a glance: Understanding small schools and multi-grade classrooms*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/69096873-en>
- Phongthat, C. (2020). *Community participation and small school sustainability*. *Journal of Thai Educational Policy*, 1(2), 99–108.
- Pideedon, T. (2025). *Inequality and shattered dreams: An education system where people are “unequal”*. <https://sed.tu.ac.th/published-message-content-56>
- Rattaphong, T. (2021). *Hygienic learning environment management in small schools during COVID-19*. *Journal of Education Administration*, 5(2), 101–112.
- Suparan, K. (2021). *Why is the relationship between communities and schools important for students?* <https://www.educathai.com/knowledge/articles/425>
- Supanee, P. (2023). *Digital transformation in small school management*. *Journal of Digital Learning*, 6(1), 11–20.
- Sukit, W. (2022). *Digital readiness and instructional management in small primary schools*. *Journal of Educational Technology and Innovation*, 5(2), 34–47.
- Sumit, S., & others. (2015). *Creating multilateral collaboration networks for quality education development in small schools in Nakhon Pathom Province*. Thailand Research Fund (TRF).
- Sumit, S. (2017). *Guidelines for driving multilateral collaboration networks for quality education development in small schools in Nakhon Pathom Province*. Thailand Research Fund (TRF).
- Thamnalangka, N. (2023). *Merging policy: A nightmare for small schools*.

<https://workpointtoday.com/news-8871/>

- Thon, K. (2025). *Educational inequality and rural development. Journal of Social Studies Perspectives*, 1(2), 45–59.
- Uampeng, K. (2019). *Guidelines for the development of teachers in small primary schools in the central metropolitan area based on learning by doing and integrated learning management concepts. Educational Management and Innovation Journal*, 2(2), 1–19.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021a). *Global education monitoring report: Inclusion and education*. UNESCO Publishing.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021b). *Global education monitoring report: The impact of school mergers on access and equity*. UNESCO Publishing.
- Wanichanan, P. (2020). *The small school dilemma: There must be more choices than just “close or keep open”*. <https://tdri.or.th/2020/01/small-school-the-inclusive-approach/>
- World Bank. (2020). *Realizing the future of learning: From learning poverty to learning for everyone, everywhere*. World Bank Publications. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1491-1>
- Zhou, Q. (2025). *The development path of small rural schools: Appropriate curriculum design and professional implementation from the perspective of natural education practice in Simin Primary School, Zhuji City. Journal of Contemporary Educational Research*. <https://doi.org/10.26689/jcer.v9i2.6025>